

УДК 336.71

Н. Б. Савіна

доктор економічних наук, професор,
проректор Національного університету водного
господарства та природокористування, м. Рівне

Н. Е. Ковшун

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

О. Р. Капраль

здобувач
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

РЕЙТИНГОВА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті, на основі річних фінансових звітів за аналізований період 2011– 2015 роки, проведені розрахунки фінансових коефіцієнтів та визначене рейтингове число чотирьох банків: ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «ОТП Банк», ПАТ «МІБ» та АТ «Ощадбанк». Для визначення рейтингу банку автором використано п'ять показників, зокрема: коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт фінансової незалежності, рентабельність капіталу та рентабельність активів. Результати розрахунку показників рейтингу банків використано для визначення рейтингу і отримано такі результати: 1. ПАТ КБ «ПриватБанк» – $R = 0,64$; 2. ПАТ «ОТП Банк» $R = -2,02$; 3. ПАТ «МІБ» $R = 0,52$; 4. АТ «Ощадбанк» $R = -1,97$.

Визначено проблему рейтингової методики як таку, що результати рейтингової оцінки не можна розглядати на одну конкретну дату. Тому додатково визначено, що за умов нестабільної макроекономічної та політичної ситуації потрібно розглядати рейтинг в динаміці. На основі цих узагальнень, автором наведено динаміку рейтингового числа чотирьох комерційних банків за 2011 – 2015 роки, що дало можливість узагальнити розрахунки і зробити висновки по кожному з обраних для аналізу банків.

Проведені дослідження дали змогу визначити переваги та недоліки запропонованої рейтингової методики оцінки фінансового стану банківської системи. До переваг віднесено: характеризується прозорістю, конкретністю і чіткістю, оскільки для розрахунку використовується лише публічна інформація. До недоліків – наявність суб'єктивного чинника у вигляді присвоєння певної кількості балів на основі експертного та нормативного методів.

Запропонована авторська рейтингова система аналітична оцінка інвестиційної діяльності комерційного банку дозволяє здійснювати комплексну оцінку діяльності як окремої банківської установи, так і всієї сукупності банківських установ України для прийняття виважених управлінських рішень та розширення клієнтської бази комерційних банків.

Ключові слова: фінансовий стан, банківська система, прогнозування інвестиційної діяльності комерційних банків.

Savina N., Kovshun N., Kapral O. RATING METHOD OF EVALUATION OF THE FINANCIAL STATE OF THE BANKING SYSTEM

The article, based on the annual financial statements for the period 2011- 2015 years, the calculations specified financial ratios and rating among the four banks: PJSC CB "PrivatBank", JSC "OTP Bank", "JSC" IIB "and JSC" Savings Bank ". To determine the rating of the bank used by the author of five indicators, including: ratio of loan and investment portfolio, the ratio of financial stability, financial independence ratio, return on equity and return on assets. The results of calculation of banks' rating used to rank and yielded the following results: 1. PJSC CB "PrivatBank» - $R = 0,64$; 2. JSC "OTP Bank» $R = -2,02$; 3. JSC «IIB» $R = 0,52$; 4. JSC «Oschadbank» $R = -1,97$.

Detected problem of rating methodologies such as the results of rating can not be viewed on a specific date. Therefore further determined that under unstable macroeconomic and political situation must be considered in the rating dynamics. Based on these generalizations, the author shows the dynamics of rating among the four commercial banks for 2011 - 2015 years, making it possible to generalize the calculations and draw conclusions on each of the selected banks for analysis.

Studies have helped to determine the advantages and disadvantages of the proposed rating methodology for assessing the financial condition of the banking system. The benefits include: characterized by transparency, specificity and clarity as to calculate using only public information. Disadvantages - the presence of the subjective factor in assigning a certain number of points based on expert and normative methods.

The author rating system analytical evaluation of commercial bank investment enables complex evaluation of individual banking institutions as well as the totality of banks Ukraine to make informed management decisions and expand its customer base of commercial banks.

Keywords: financial state of the banking system, forecasting investment of commercial banks.

Теорія фінансового аналізу передбачає не тільки якісну характеристику активів та пасивів господарюючого суб'єкта, але й кількісно вимірюване явище, що враховує всі важливі параметри (показники) діяльності банку (загальне рейтингове число). Воно визначає конкурентоспроможність банку і його потенціал в діловому співробітництві, служить гарантом ефективної реалізації економічних відносин всіх учасників фінансових відносин: як самого банку, так і його партнерів. З метою прогнозування інвестиційної діяльності комерційних банків, пропонуємо провести комплексну аналітичну оцінку інвестиційної діяльності комерційних банків на основі рейтингового числа.

Визначення та значення кредитних рейтингів, їх місця в банківській системі досліджувало багато науковців, зокрема: Г. М. Азаренкова [1], О. О. Беленкова [1], Л. Б. Долінський [2], Т. М. Журавель [3], В. І. Міщенко [4], С. В. Науменкова [4], Л. О. Нічик [3], Е. В. Негашев [5], А. Д. Шеремет [5] та інші.

Існують певні економічні нормативи, що регулюють ліквідність банку; абсолютний і відносний рівень регулятивного капіталу; диверсифікацію активних і пасивних операцій банку; резерви забезпечення стійкого функціонування банківської системи тощо. Рейтингування та оцінка фінансового стану комерційного банку передбачає аналіз стійкості, ефективності, надійності, конкурентоспроможності, кредитоспроможності. При цьому в різних методах використовується до 100 показників та їх різноманітні комбінації.

Проте, багато питань у цій галузі залишаються недостатньо дослідженими, що гальмує проведення прогнозування інвестиційної діяльності комерційних банків. Тому питання розробки адекватної рейтингової методики оцінки фінансового стану банківської системи і окремих банків на сьогодні є надзвичайно актуальним.

Мета статті – розробити рейтингову методику оцінки фінансового стану банківської системи на основі обраних груп банків та визначити її переваги та недоліки. Авторська методика вирізнятиметься простотою для розрахунку та розуміння. Адже, використання великої кількості показників робить процес оцінювання трудомістким та ускладнює формулювання висновків і формулювання відповідних рекомендацій.

Дослідження науковців [1-5] показали, що рейтинг банку – це позиція банку на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства.

За встановленими алгоритмами на основі річних фінансових звітів за 2011 – 2015 роки (баланс станом на 01.01.2012 р., 01.01.2013 р., 01.01.2014 р., 01.01.2015р. та на 01.01.2016 р., звіт про фінансові результати за 2011 – 2015 роки) обчислимо фінансові коефіцієнти. Рейтингове число визначається за формулою [5, с. 97]:

$$R = \sum_{i=1}^L \frac{1}{LN_i} K_i,$$

де L – число показників, що використовуються для рейтингової оцінки;

N_i – нормативний рівень для i -го коефіцієнта;

K_i – i -й коефіцієнт; $\frac{1}{LN_i}$ – ваговий індекс i -го коефіцієнта.

Слід відзначити, що при повній відповідності значень коефіцієнтів $K_1 \dots K_L$ їх нормативним мінімальним рівням рейтинг банку буде рівним 1,0. Фінансовий стан банку з рейтинговою оцінкою менше 1 характеризується як незадовільний.

З огляду на необхідність забезпечення мінімізації та достатності оціночних показників для визначення потенційних інвестиційних можливостей комерційного банку залежно від його фінансового стану використаємо наступні п'ять показників: коефіцієнт рівня кредитно-інвестиційного портфеля (КІП) (K_v); коефіцієнт фінансової стійкості (K_c); коефіцієнт фінансової незалежності (K_n); рентабельність капіталу (K_k); рентабельність активів (K_a). Саме таке комбінування дозволить спрогнозувати можливості банку щодо здійснення інвестиційної діяльності.

Вираз для визначення рейтингового числа на підставі вище перерахованих показників, має такий вигляд:

$$R = 0,31K_v + 2,50K_c + 1,33K_n + 1,33K_k + 2,00K_a$$

В табл. 1 наведені результати розрахунку рейтингового числа фінансового стану ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «ОТП Банк», ПАТ «МІБ» та АТ «Ощадбанк» відповідно за 2011– 2015 роки на підставі річних фінансових звітів. Визначено рейтингове число фінансового стану обраних банків та отримані такі результати станом на 01.01.2016 р.

Результати розрахунку показників рейтингу банків використано для визначення рейтингу, зокрема: 1. ПАТ КБ «ПриватБанк» – $R = 0,64$; 2. ПАТ «ОТП Банк» $R = -2,02$; 3. ПАТ «МІБ» $R = 0,52$; 4. АТ «Ощадбанк» $R = -1,97$. З огляду на те, що при нормативному мініальному значенні $R = 1$, то ПАТ КБ «ПриватБанк» має найвищий показник рейтингу – $R = 0,64$, найнижче значення має ПАТ «ОТП Банк» $R = -2,02$.

Оцінка діяльності обраних для аналізу банків за 2011–2015 роки

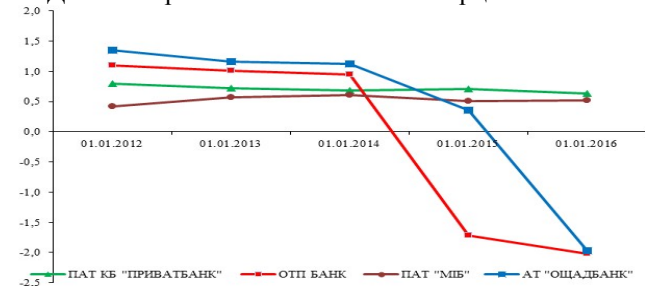
№	Показник	Умов. позн.	Нормативне мінімальне значення	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	Зміни, %			
									2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
ПАТ КБ «ПриватБанк»												
1	Коефіцієнт рівня КПП	К _в	0,65	0,667	0,552	0,556	0,686	0,679	-17,3%	0,8%	23,3%	-1,1%
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	К _с	0,08	0,115	0,106	0,095	0,111	0,104	-8,0%	-10,8%	17,1%	-6,5%
3	Коефіцієнт фінансової незалежності	К _н	0,15	0,130	0,119	0,105	0,125	0,116	-9,0%	-11,9%	19,3%	-7,2%
4	Рентабельність капіталу, %	К _к	0,15	0,085	0,084	0,092	0,033	0,008	-1,6%	10,1%	-64,2%	-76,2%
5	Рентабельність активів, %	К _а	0,10	0,010	0,009	0,009	0,004	0,001	-9,5%	-1,8%	-58,1%	-77,7%
6	Рейтингове число	R	1,00	0,80	0,72	0,69	0,71	0,64	-9,7%	-5,0%	2,8%	-10,0%
АТ «ОТП Банк»												
1	Коефіцієнт рівня КПП	К _в	0,65	0,695	0,565	0,506	0,491	0,787	-18,7%	-10,4%	-2,9%	60,2%
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	К _д	0,08	0,150	0,172	0,179	0,064	0,078	14,2%	4,5%	-64,4%	21,7%
3	Коефіцієнт фінансової незалежності	К _с	0,15	0,177	0,207	0,219	0,068	0,084	17,1%	5,5%	-68,8%	23,5%
4	Рентабельність капіталу, %	К _к	0,15	0,170	0,075	0,035	-1,454	-1,730	-55,8%	-53,6%	-4273,8%	19,0%
5	Рентабельність активів, %	К _а	0,10	0,026	0,013	0,006	-0,093	-0,135	-49,5%	-51,5%	-1587,4%	44,8%
6	Рейтингове число	R	1,00	1,10	1,01	0,96	-1,72	-2,02	-8,9%	-5,1%	-279,7%	17,7%
ПАТ «МІБ»												
1	Коефіцієнт рівня КПП	К _в	0,65	0,328	0,472	0,619	0,556	0,612	43,7%	31,3%	-10,2%	10,1%
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	К _д	0,08	0,055	0,071	0,071	0,043	0,030	27,2%	0,5%	-39,1%	-30,1%
3	Коефіцієнт фінансової незалежності	К _с	0,15	0,059	0,076	0,076	0,045	0,031	29,3%	0,4%	-40,8%	-31,0%
4	Рентабельність капіталу, %	К _к	0,15	0,070	0,099	0,098	0,115	0,157	41,6%	-1,6%	18,0%	36,1%
5	Рентабельність активів, %	К _а	0,10	0,004	0,007	0,007	0,005	0,005	80,0%	-1,1%	-28,1%	-4,8%
6	Рейтингове число	R	1,00	0,42	0,57	0,61	0,50	0,52	35,8%	7,9%	-18,1%	4,2%
АТ «Ощадбанк»												
1	Коефіцієнт рівня КПП	К _в	0,65	0,924	0,721	0,815	0,832	0,755	-22,0%	13,0%	2,1%	-9,3%
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	К _д	0,08	0,239	0,211	0,198	0,178	0,046	-11,7%	-6,3%	-10,1%	-74,1%
3	Коефіцієнт фінансової незалежності	К _с	0,15	0,313	0,267	0,246	0,216	0,048	-14,8%	-7,8%	-12,3%	-77,6%
4	Рентабельність капіталу, %	К _к	0,15	0,030	0,031	0,033	-0,376	-1,672	3,8%	6,3%	-1234,1%	344,2%
5	Рентабельність активів, %	К _а	0,10	0,007	0,007	0,007	-0,067	-0,077	-8,3%	-0,4%	-1119,7%	15,2%
6	Рейтингове число	R	1,00	1,35	1,16	1,13	0,36	-1,97	-14,3%	-2,5%	-68,6%	-653,5%

Джерело: розроблено автором

Таким чином, запропонована комплексна аналітична оцінка інвестиційної діяльності комерційного банку на основі рейтингового числа, характеризує стан його надійності та ефективності і дозволяє здійснювати аналітичні процедури на основі даних офіційної звітності. Основні напрями аналітичних розрахунків, такі як аналіз надійності та ефективності дозволяють комплексно оцінити фінансовий стан комерційного банку. Запропонована авторська рейтингова система аналітична оцінка інвестиційної діяльності комерційного банку дозволяє здійснювати комплексну оцінку діяльності як окремої банківської установи, так і всієї сукупності банківських установ України для прийняття виважених управлінських рішень та розширення клієнтської бази комерційних банків.

Однак, слід зазначити що однією з проблем рейтингової методики є те, що рейтинговий аналіз не може гарантовано визначити абсолютну надійність чи ефективність банківської установи. Політична та фінансова криза спричиняють безліч внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на діяльність комерційного банку, і їх достатньо складно прогнозувати, навіть в короткостроковій перспективі. Тому рейтингова оцінка не є універсальною. Тобто, результати рейтингової оцінки не можна розглядати на одну конкретну дату, тому за умов нестабільної макроекономічної та політичної ситуації більший сенс та достовірність має розгляд рейтингу в динаміці.

Динаміка рейтингового числа комерційних банків

за 2011 – 2015 роки наведено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка рейтингового числа обраних банків за 2011– 2015 роки

Джерело: розроблено автором

Узагальнюючи проведені в статті розрахунки, зроблено такі висновки по кожному з обраних для аналізу банків та приведені графіки динаміки їх рейтингового числа (рис. 2-5):

1. Загальна оцінка діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» свідчить про відносно погіршення його фінансового становища. Що характеризується зменшення рейтингового коефіцієнта на 16 п.п. (або на 21 % в динаміці), з 0,80 станом на 01.01.2012 року до 0,64 станом на 01.01.2016 року (рис. 2).

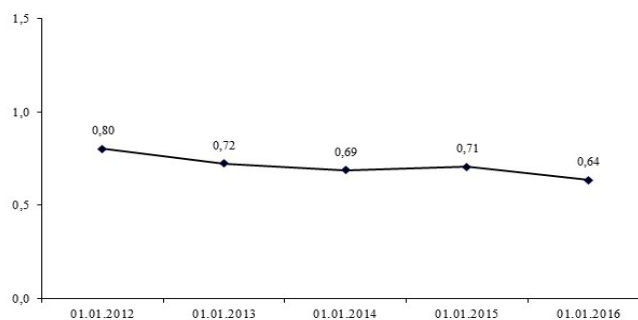
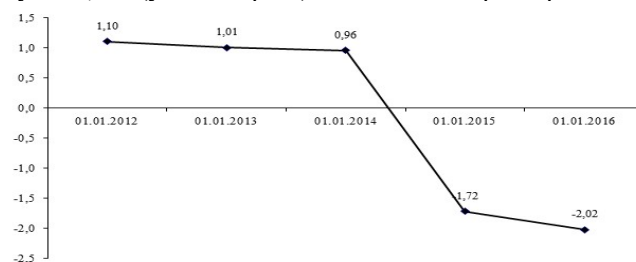

Рис. 2. Динаміка рейтингового числа ПАТ КБ «ПриватБанк» за 2011-2015 рр.

Джерело: розроблено автором

При цьому, рейтингове число знаходиться нижче нормативного рівня. Найбільшим чинником впливу на зменшення рейтингового числа є низькі показники рентабельності.

2. Загальна оцінка діяльності АТ «ОТП Банк» протягом 2011 – 2015 років свідчить про значне погіршення фінансового стану банку. Так, після відносно успішних трьох років, коли рейтингове число складало більше одиниці (2011-2012 роки), або незначно менше одиниці (2013 рік), в двох наступних роках зафіксовано стрімке зниження даного коефіцієнту – до «мінус» 1,72 (в 2014 році) та до «мінус» 2,02 (у 2015 році). Основним драйвером

зміни показника є коефіцієнт рентабельності капіталу (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка рейтингового числа АТ «ОТП Банк» за 2011-2015 рр.

Джерело: розроблено автором

3. Діяльність ПАТ «МІБ» протягом 2011 – 2015 років характеризується не незначною ефективністю. При цьому, протягом останні п'яти років коефіцієнт знаходиться менше нормативного рівня майже у два рази. В останні два роки спостерігається зменшення коефіцієнту, на відміну від 2012-2013 років коли спостерігався його ріст. Протягом аналізованого періоду коефіцієнт зріс на 10 п.п., або на 25% в динаміці, з 0,42 станом на 01.01.2012 року до 0,52 станом на 01.01.2016 року (рис. 4).

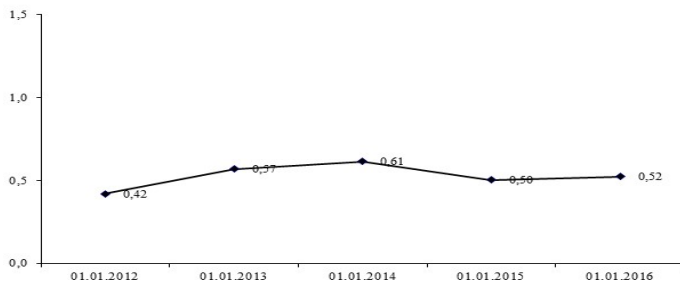

Рис. 4. Динаміка рейтингового числа ПАТ «МІВ» за 2011-2015 рр.

Джерело: розроблено автором

4. Рейтингове число АТ «Ощадбанк» протягом аналізованого рівня зменшилося 332п.п., зі 1,35 станом на 01.01.2012 року до «мінус» 1,97 станом на 01.01.2016 року. Основним фактором погіршення виступає збитковість діяльності банку (рис. 5).

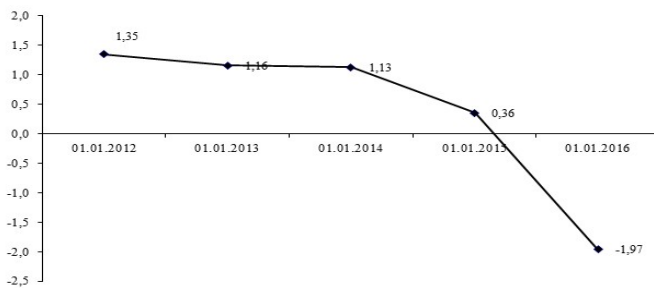

Рис. 5. Динаміка рейтингового числа АТ «Ощадбанк» за 2011-2015 рр.

Джерело: розроблено автором

Проведені дослідження дають змогу визначити переваги та недоліки запропонованої рейтингової методики оцінки фінансового стану банківської системи. Так, до переваг віднесено: характеризується прозорістю, конкретністю і чіткістю, оскільки для розрахунку використовується лише публічна інформація. До недоліків – наявність суб'єктивного чинника у вигляді присвоєння певної кількості балів на основі експертного та нормативного методів.

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г. М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г. М. Азаренкова, О. О. Беленкова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2011. – №1 (10). – С. 219 – 223.

2. Долінський Л. Б. Моделювання узагальненого кредитного рейтингу для групи об'єктів рейтингування / Л. Б. Долінський // Вісник Національного банку України. – 2011. – №4. – С. 23-27.

3. Журавель Т. М. Проблеми і перспективи сучасних методик оцінювання кредитоспроможності клієнтів / Т. М. Журавель, Л. О. Нічик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2011. – №1 (10). – С. 98 – 102.

4. Міщенко В. І. Банківський нагляд : підручн. / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. — К. : ЦНДНБУ, УБС, 2010. – 495 с.

5. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев – М. : ИНФРА-М, 1999. – 208 с.

References

1. Azarenkova H. M., Byelyenkova O. O. (2011). *Reytinghove otsynuyannya yak metod vyznachennya kredytopromozhnosti pozychal'nykiv banku [Rating assessment as a method for determining the bank's borrowers' creditworthiness]*. Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrayiny [Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine]. Vol. 1 (10), pp. 219 – 223.

2. Dolins'kyi L. B. (2011). *Modelyuvannya uzahal'nenoho kredytnoho reytingu dlya hrupy ob'yektiv reytinguvannya [Modeling of the generalized credit rating for a group of rating objects]*. Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny [Bulletin of the National Bank of Ukraine]. Vol. 4, pp. 23-27.

3. Zhuravel' T. M., Nychyk L. O. (2011). *Problemy i perspektyvy suchasnykh metodyk otsynuyannya kredytopromozhnosti kliyentiv [Problems and prospects of modern methods of assessing the creditworthiness of clients]*. Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrayiny [Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine]. Vol. 1 (10), pp. 98 – 102.

4. Mishchenko V. I., Naumenkova S. V. (2010). *Bankivs'kyi nahlyad [Banking Supervision]*. K.yiv: TsNDNBU, UBS, 495 p.

5. Sheremet A. D., Nehashev E. V. (1999). *Metodyka fynansovoho analyza [Methodology of financial analysis]*. Moskva: YNFRA-M, 208 p.